

CATALOGUS CIVIUM GEDANENSIIUM

KSIEGI PRZYJEĆ
DO PRAWA MIEJSKIEGO
W GDAŃSKU
1536–1814

Tom VII
KSIEGA OBYWATELSKA
(indeksowa)
Z LAT 1710–1767

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO

KSIĘGI PRZYJĘĆ
DO PRAWA MIEJSKIEGO
W GDAŃSKU
1536–1814

CATALOGUS CIVIUM GEDANENSIIUM

KSIEGI PRZYJEĆ
DO PRAWA MIEJSKIEGO
W GDAŃSKU
1536–1814

Tom VII

KSIEGA OBYWATELSKA

(indeksowa)

Z LAT 1710–1767

Edycja

Andrzej Groth, Dariusz Kaczor, Ewa Łączyńska-Bartoszek

Wstęp i opracowanie

Dariusz Kaczor

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2019

Recenzent
prof. dr hab. Roman Czaja

Redaktor Wydawnictwa
Sonia Cynke

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

W publikacji wykorzystano ilustrację:
Fragment *Księgi obywatelskiej z lat 1710–1767*, sygn. APG 300,60/6, s. 788

Skład i łamanie
Pracownia

Publikacja sfinansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wzwyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2013–2019, nr projektu 11H12013781

**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978–83–7865–845–0

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81–824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81–824 Sopot
tel. 58 523 14 49; fax 58 551 05 32

SPIS RZECZY

Księga obywatelska (indeksowa) z lat 1710–1767. Wstęp	VII
Opis formalny	VII
Struktura wpisów	VIII
Księga obywatelska (indeksowa) z lat 1710–1767	1
Wykaz obcych	
A	4
B	13
C	40
D	46
B, cd.	61
E	73
F	82
G	97
H	114
I, J	136
F, cd.	146
K	147
L	176
M	189
N	211
H, cd. 1	221
O	225
K, cd.	231
P	240
Q	249
H, cd. 2	250
P, cd.	252
G, cd.	261
R	269
S	286
T	327
L, cd. 1	339
U, V	341
R, cd. 1	348
W	355
S, cd.	373
Z.	384

L, cd. 2	393
M, cd.	395
W, cd.	399
R, cd. 2	402
Wykaz synów obywateli	
A	403
B	407
C	422
D	427
E	433
F	439
G	446
H	456
I, J	468
K	473
L	485
M	493
N	503
O	506
P	509
Q	516
R	517
S	526
T	545
U, V	551
W	555
Z	564

KSIĘGA OBYWATELSKA (INDEKSOWA) Z LAT 1710–1767

WSTĘP

Opis formalny

Księga przechowywana w zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku, w zespole Akta miasta Gdańska, pod sygnaturą APG, 300,60/6.

Księga o wymiarach 23,5 × 37,5 cm, spisana na papierowych składkach, oprawa pergaminowa z wytłoczonym herbem miasta Gdańska z napisem na otoku: „Wapen der Koniglichen See-Stadt Dantzick” i inskrypcją na wstędze umieszczonej nad klejnotem: „Soli Deo gloria”, otoczonym ornamentem. Poszczególne części księgi (litery alfabetu) zaznaczone dla ułatwienia korzystania ze zwołu krótkimi, pergaminowymi paskami wystającymi z bloku księgi.

Stan zachowania księgi należy ocenić jako w miarę dobry. Okładka znajduje się w dobrej kondycji, przetarcia występują tylko na jej brzegach, dratwy mocujące ją do bloku księgi zasadniczo nienaruszone (drobne uszkodzenia szycia występują jedynie przy tylnej okładce), sam blok i poszczególne składki papieru w stanie dobrym, nie licząc nieznacznych uszkodzeń (zagięć i przetarć, sporadycznych wystrzępień) na brzegach kart (zresztą niewplywających na czytelność zawartych w księdze tekstów), jednak pergaminowe paski ułatwiające korzystanie ze zwołu w większości pourywane (w dobrym stanie zachowały się jedynie nieliczne).

Księga zaopatrzona w oryginalną stronę tytułową z majuskulowym napisem w ozdobnej bordiurze: „CATALOGUS CIVIUM GEDANENSIIUM ANNO 1710”. Na odwrociu strony tytułowej (s. 2) dwa łacińskie cytaty zaczerpnięte z pism Cycerona: „«Civis est is, qui patriam suam diligit, ac bonos omnes salvos incolumesque desiderat». Cice[ro] in Vatin[ium] [oratio]” oraz „«Civis non est habendus, qui civile bellum concupiscit». Cice[ro]”.

Księga bez oryginalnej paginacji; wtórna, ołówkowa paginacja została nadana przez Archiwum. Zwód ma układ tabelaryczny z oryginalnie wyrysowanymi, cienkimi, dość słabo widocznymi liniami siatki wykonanymi zwykłym atramentem. Dodatkowo wiersze poszczególnych wpisów na początku księgi noszą ślady delikatnego liniowania.

Księga miała najwyraźniej charakter użytkowy, choć była prowadzona w miarę starannie. Zawiera jednak wiele dopisków na interliniach i marginesach (zwłaszcza na lewym marginesie); bardzo licznie występują skreślenia fraz lub wyrazów, nadpisanie na interliniach uprzednio pominiętych fraz i wyrazów. Zwraca także uwagę stosunkowo duża liczba wykreślonych całych wpisów – zazwyczaj w sytuacji dokonania wpisu omyłkowego, umieszczenia wpisu w niewłaściwym miejscu bądź skreślenia danej osoby z listy obywateli. Dość licznie pojawiają się na kartach księgi również błędy w postaci omyłkowego wpisu pod niewłaściwą literą alfabetu lub w niewłaściwej części księgi, ponadto występują często wpisy pierwotnie pominięte, wprowadzone następnie poza kolejnością chronologiczną (na ogół, choć nie zawsze, z oryginalnym odnośnikiem do właściwej lokalizacji). W wielu wypadkach pojawiają się także zdublowane wpisy, co wynikało, jak można przypuszczać, z nieuwagi skrybów prowadzących zapiski. Stosunkowo często występują oryginalne korekty omyłkowo wprowadzonych w pierwotnej redakcji lekcji imion, nazwisk, nazw miejscowości, rzadziej profesji, a także błędnie wpisane daty (dziennie, miesięczne, czasem roczne). W wykazie synów obywateli zdarzają się nieskorygowane odmienne lekcje nazwisk kandydatów na obywateli i ich ojców.

Dość często w tekście zawartym w księdze pojawiają się błędy gramatyczne – głównie polegające na niewłaściwym przypisaniu końcówki przymiotnika do rodzajnika określającego rzeczownik lub zastosowaniu niewłaściwego rodzajnika.

Księga została spisana w języku niemieckim, nieliczne występujące w tekście frazy łacińskie dotyczą głównie terminologii prawnej związanej z prawem miejskim. Dukt pisma staranny, nie-nastęrczający trudności w odczytywaniu. Na podstawie jego analizy można wyróżnić następujące warstwy pisarskie: 1) od początku księgi (od 1710 r.), 2) od listopada 1728 r., 3) od marca 1752 r., 4) od lutego 1761 r.

Księga liczy łącznie 1118 stron, z czego 369 to strony niezapisane (wszystkie paginowane), które występują wyłącznie pomiędzy poszczególnymi częściami zwodu (literami alfabetu). Wykaz stron niezapisanych wygląda następująco: 15–28, 77–92, 114–120, 147–154, 243–244, 246–248, 350–352, 365–368, 380, 384–396, 399–406, 418–422, 432–434, 536, 547–550, 599–602, 614, 621–622; 633–646, 670–676, 684–696, 705–726, 735–742, 752–758, 773–778, 796–802, 810–818, 838–846, 858–862, 878–886, 891–902, 906–922, 933–952, 954–962, 975–978, 1008–1028, 1038–1048, 1054–1068, 1083–1100, 1106–1118.

Księga obejmuje lata 1710–1767, przy czym najstarszy wpis pochodzi z 4 stycznia 1710 r., najmlodszy natomiast z 23 grudnia 1767 r.

Struktura wpisów

Księga składa się z dwóch zasadniczych części, są to:

- 1) wykaz tzw. obcych i
- 2) wykaz synów obywateli przyjmowanych do prawa miejskiego.

Dla każdej z tych części zastosowano układ alfabetyczno-chronologiczny z podziałem na litery alfabetu, w którego ramach dokonywano już wpisów chronologicznie. Kryterium podziału były nazwiska osób wnioskujących o nadanie obywatelstwa, a zatem tym razem inaczej niż w wypadku poprzednich ksiąg indeksowych (APG, 300,60/3, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 5, i APG, 300,60/4, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 6). Brak jednakże oryginalnych nagłówków dla poszczególnych liter alfabetu (choć każdą rozpoczynano standardowo od nowej strony), zostały one dodane odedytorsko.

Struktura wpisów jest niemal identyczna jak ta z księgi APG, 300,60/4, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 6, i zawiera w części mieszczącej wykaz obcych następujące dane:

- 1) datę miesięczną i dzienną wpisu (daty roczne w postaci nagłówków umieszczano pośrodku kolumny tekstu);
- 2) imię (imiona) i nazwisko, kandydata;
- 3) miejsce pochodzenia, na ogół z podaniem szczegółowych danych w tym zakresie: rodzaju miejscowości (miasto, wieś, osada), przynależności regionalnej, administracyjnej, państwowej, często z zaznaczeniem odległości do większego lub bardziej znanego ośrodka miejskiego;
- 4) profesję.

Z kolei w części zawierającej wykaz synów obywateli podawano standardowo: 1) datę miesięczną i dzienną (datę roczną umieszczano pośrodku kolumny); 2) imię i nazwisko wnioskującego o nadanie obywatelstwa, z podaniem imienia i nazwiska ojca; 3) profesję.

Oprócz standardowej treści wpisów w księdze również licznie się pojawiają innego rodzaju notki uzupełniające, umieszczane pod wpisami lub na marginesie; dotyczą one głównie kwestii proceduralnych związanych z procesem nadawania prawa miejskiego. Do najczęściej występujących można zaliczyć:

- 1) odsyłacze do dekretów i uchwał władz miejskich (Rady, ordynków, Urzędu Wetowego);
- 2) zmiany w zakresie nabywanego prawa obywatelskiego (zmiana kategorii obywatelstwa na wyższe, zmiany kategorii prawa, czyli w praktyce obniżenie kategorii);

- 3) formuły poparcia starań o obywatelstwo ze strony starszych korporacji cechowych (w wypadku mieszczan aplikujących o obywatelstwo rzemieślnicze);
- 4) kwestie proceduralne dotyczące oszacowania majątku;
- 5) dopiski dotyczące wygaszania prawa obywatelskiego (skreślenia z listy obywateli);
- 6) notki o konieczności dostarczenia właściwego listu rodowego w sytuacji niezakończenia uprzednio przedłożonego władzom miejskim;
- 7) informacje o złożeniu wymaganej prawem przysięgi na Starym Mieście przed przewodniczącym tamtejszej Rady (formuła *juravit in Veteri Civitate*);
- 8) w wykazie synów obywateli – sprawy proceduralne związane z przyznawaniem prawa miejskiego obywatelskim synom (bądź rzadziej wnukom), zwłaszcza w odniesieniu do osób urodzonych przed formalnym uzyskaniem statusu obywatela przez ich ojców.

Wpisy dokonywano zapewne na bieżąco bądź w interwałach czasowych zgodnie z datacją warstw pisarskich, na podstawie spływających do Urzędu Wetowego wniosków i wymaganych prawem dokumentów kandydatów na obywateli. Sposób prowadzenia księgi wskazuje, że najpewniej zapiski wprowadzano do uprzednio założonej księgi. Pozostawiono bowiem pewien zapas miejsca na zapiski w poszczególnych jej częściach. Nie zawsze okazywało się to wystarczające i powodowało konieczność kontynuowania wpisów w dalszych częściach zводу (tam, gdzie znajdowało się jeszcze wolne miejsce na wpisy – zob. spis rzeczy), co w rezultacie rozbiło jednolitą strukturę księgi i zaburzyło jej układ alfabetyczny. Powstały w związku z tym luki we wpisach, choć wyłącznie w wykazie tzw. obcych. Prezentują się ona następująco:

- 1) litera F: brak wpisów pomiędzy 14 kwietnia 1766 r. a 3 czerwca 1767 r.;
 - 2) litera H: brak wpisów pomiędzy 13 lutego a 1 kwietnia 1765 r.;
 - 3) litera L: brak wpisów pomiędzy 24 września 1760 r. a 11 lutego 1761 r. oraz 20 czerwca 1764 r. a 5 września 1764 r.;
 - 4) litera M: brak wpisów pomiędzy 23 sierpnia i 18 października 1762 r.;
 - 5) litera P: brak wpisów pomiędzy 19 września 1742 r. a 18 stycznia 1743 r.;
 - 6) litera S: brak wpisów pomiędzy 8 listopada 1758 r. a 24 stycznia 1759 r.
- Niedogodność ta nie występuje w wykazie synów obywateli, który zachował jednolitą strukturę.

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-845-0